

Novinky zahraniční knihovnické literatury

24. ANDRESOO, Janne
The National Bibliography Concept in a Changing Information Environment [Pojetí národní bibliografie v měnícím se informačním prostředí] / Janne Andresoo
In: Intern. Cat. Bibliogr. Control. – [Frankfurt a. M.]. – 1011-8829. – 32, č. 2 (2003), s. 30–32.
Ve dnech 12.–13. října 2000 se konala v Tallinnu konference „Národní bibliografie v měnícím se informačním prostředí“, kde kromě estonských odborníků vystoupili též experti z Finska, Švédska, Norska, Lotyšska, Ruska a České republiky. Hlavními tématy byly měnící se funkce záznamů národních bibliografií, šře národních bibliografií, legislativa, jíž se řídí dodávání povinných výtisků, produkce a užití záznamů národních bibliografií, záznamy webových dokumentů jako nezbytné součásti národního dědictví a také retrospektivní konverze. Pokrytí souběžné národní produkce v národní bibliografii je spojeno se zákonem o povinném výtisku. Řada zemí přistoupila v nedávných letech k jeho revizi, přičemž jedním z hlavních cílů je zabezpečit získávání elektronických publikací. Unni Knutsen z Národní knihovny Norska upozornila na stále rostoucí příliv materiálů a s tím spojenou nutnost určení kritérií výběru. Některé země do národní bibliografie již začaly zahrnovat další typy dokumentů, i když zákon o povinném výtisku, ve kterém by byly obsaženy, ještě nebyl schválen. Sinimarja Ojonen z Univerzitní knihovny v Helsinkách např. podala zprávu o katalogizování online seriálů ve finské národní bibliografii v rámci projektu EVA (Acquisition and Archiving of Electronic Network Publications). Při výběru titulů se zaměřili na tato kritéria: 1) seriál musí obsahovat plné texty článků; 2) články musí mít informační hodnotu a profesionální úpravu; 3) články musí být v seriálu archivovány. Aktuálním problémem je nadále retrospektivní pokrytí národní produkce. V mnoha zemích probíhá převod tištěných rejstříků do strojem čitelné podoby. Stávají se součástí národních souborných katalogů a slouží jako základ národních systémů zpřístupňování dokumentů. Esko Häkli z finské Národní knihovny poukázal na to, že elektronické publikování změní výběr toho, co má být zaznamenáváno. Hlavní jednotkou už nebude kniha s kapitolami nebo časopis s články, ale naopak kapitola nebo článek, které musí být zaznamenávány takovým způsobem, aby byly snadno přístupné. Několik přednášejících zdůrazňovalo nutnost spolupráce mezi knihovnami a vydavateli, hovořilo se také o potřebě sjednotit katalogizační standardy, formáty a pravidla pro různé materiály. Autorka se pochvalně zmiňuje o příspěvku B. Stoklasové z Národní knihovny ČR (realizace projektu RETROCON, zpřístupnění České národní bibliografie 20. století na internetu, souborný katalog, zavádění standardů národní bibliografie). Bližší informace o konferenci se nacházejí na stránkách Národní knihovny Estonska na adrese <http://www.nlib.ee>, resp. http://www.nlib.ee/inglise/textid/conf_info_sisu.html.
25. BAKER, David
Document delivery : a new paradigm? [Dodávání dokumentů : nové paradigma?] / David Baker
In: Interlending Doc. Supply. – [Bradford]. – 0264-1615. – 31, č. 2 (2003), s. 104–110. Pozn. 4, lit. 12.
V souvislosti s budoucností, ale stále častěji i současností knihoven se hovoří o hybridním modelu knihovnických služeb. Autor se v příspěvku věnuje meziknihovnickým výpůjčnickým službám a elektronickému dodávání dokumentů. Jeho akademický pohled na tuto problematiku je podložen výzkumem z roku 1999 uskutečněným na University of East Anglia (<http://www.uea.ac.uk/>). Studie měla za cíl určit informační strategii a budoucí vývoj informačních služeb na univerzitě. Dodávání dokumentů prošlo transformačním procesem a je nutné znovu tyto služby přehodnotit. Situace je velmi komplikovaná, protože dosud neexistuje jednotný model, kterým by se knihovny mohly řídit. Knihovníci pracují v prostředí digitálních a nedigitálních objektů a uspokojování informačních potřeb uživatelů dnes ovlivňuje několik faktorů: technologie, společnost, politika, ekonomika, životní prostředí. Technologie zlepšily a zrychlily přístup k různým médiím a jejich obsahu a také změnily a stále mění tvář publikování, výzkumu a výuky. V důsledku využívání nových technologií se mění společnost a politika poskytování služeb. Nemění se pouze chování koncových uživatelů, ale také vydavatelů a poskytovatelů služeb. Jednotlivé knihovny by se svým rozpočtem těžko obstály, nebyť efektivní kooperace a sdílení elektronických zdrojů. Velkou pozornost je třeba věnovat správnému řízení a plánování v knihovnách a informačních institucích a vytváření vhodného prostředí pro zpřístupnění informačních zdrojů.
26. BOUTHILLIER, France
Access to Information for Small Business Managers : Examination of some Strategies and Values [Manažeri malých podniků a přístup k informacím : průzkum některých strategií a hodnot] / France Bouthillier
In: Can. J. Inform. Libr. Sci. – [Toronto]. – 1195-096X. – 27, č. 3 (2002/2003), s. 5–23. Lit. 42.

Obchodníci potřebují přístup k různým zdrojům informací, aby mohli úspěšně vést svůj podnik a aby se mohli správně rozhodovat. V kontextu nové ekonomie jsou informace více než dříve rozhodujícím zdrojem rozvoje, proto jsou podniky velice aktivní ve vyhledávání informací, což zvyšuje jejich konkurenceschopnost. Informační technologie společně s internetem jsou prezentovány jako klíčová řešení pro přístup organizací k přesným informacím. V roce 2001 proběhl v kanadském Québecu průzkum tisícovky malých podniků. Třetina vlastníků se nepovažuje za aktivní ve vyhledávání informací. Třetina manažerů věděla o vládních webových stránkách, které poskytují informace vztahující se k obchodu, téměř polovina nebyla schopna identifikovat žádné stránky; tito respondenti hovořili o velice nízkém stupni užívání internetu. Informace na stránkách federální vlády i vlád provincií a na internetu představují pro více než polovinu respondentů zdroje s malou nebo žádnou důležitostí. Ačkoliv se vláda snaží o distribuci informací pro malé podniky, je zjišťován nedostatek vědomostí o důležitých zdrojích. Naznačuje to, že technologie a internetové spojení samy o sobě negarantují adekvátní přístup ani užívání formálních informačních zdrojů. Obchodní manažeri vyhledávají častěji neformální zdroje (klienty, dodavatele a kolegy). Výsledky studií ukázaly, že malé podniky potřebují nejvíce pomoci v oblasti dlouhodobého plánování, nejmenší potřeba je v oblasti zaměstnaneckých vztahů a správy majetku. Jako tři nejužívanější zdroje byli uvedeni účetní, právníci a různé publikace (knihy, časopisy nebo obchodní časopisy). Studie z roku 1984 provedená v Ontariu uváděla 41 % respondentů, kteří užívali veřejnou knihovnu. 31 % respondentů deklarovalo, že zavření knihoven by mělo částečný nebo zásadní dopad na jejich podnikání. Veškerá data, která byla nashromážděna za dvacet let výzkumů, dokazují, že manažeri preferují informační prameny a ústní (tvář v tvář) komunikaci před čtením dokumentů. V městských knihovnách v Québecu neexistuje žádná tradice obchodně-informačních služeb. Teprve nedávno se některé knihovny snažily takové služby vytvořit. V roce 1994 se vláda Québecu rozhodla investovat 8 milionů dolarů do vytvoření 14 center pro zpřístupnění adekvátních informací pro obchod v různých průmyslových sektorech. Administrativně bylo velice časově náročné tato centra vytvořit a malé podniky měly nechuť k placení poplatků za informace. V roce 1999 byla centra většinou zavřena z finančních důvodů. Cílem studie je porozumět potřebám manažerů malých podniků a vymezit způsob, jakým tyto potřeby a požadavky mohou být adresovány veřejným knihovnám v Québecu. V podstatě je cílem identifikovat model služeb pro malé podniky v kontextu veřejných knihoven. Článek je doplněn bohatým seznamem literatury, v textu je rozbor názorů na dané téma, tak jak byly publikovány od druhé poloviny 70. let minulého století. Studie a její výsledky jsou prezentovány ve světle teorií Pierra Bourdieua o kulturním chování (cultural practices).

27. BOVEY, J. D.

Providing Web access to a catalogue of British newspaper cartoons [Poskytování webového přístupu ke katalogu britských novinových karikatur a kreseb] / J. D. Bovey

In: Program: Electronic Libr. Inform. Syst. – [London]. – 0033-0337. – 37, č. 1 (2003), s. 16–24. Lit. 8, 5 il. v textu. Na Univerzitě v Kentu pracuje od r. 1973 Středisko pro studium novinových karikatur a kreseb (Centre for Study of Cartoons and Caricature) 20. století. Jeho sbírka je cenným a užitečným zdrojem historického výzkumu, online katalog sbírky obsahuje přes 90 000 záznamů (na webové stránce s názvem CartoonHub – <http://library.ukc.ac.uk/cartoons>). Ve středisku se shromažďují kresby z britských novin a vedle interních zdrojů jsou zpracovávány i zdroje externí. Ty jsou nejen katalogizovány, ale obrázky jsou snímány též jako celek. Vzhledem k tomu, že u novinových kreseb se většinou jedná o černobílé pérovky, lze je dobře komprimovat a náklady na jejich uchování i přenos nejsou vysoké. Každý záznam obsahuje nejen místo a datum publikace a autora kresby, ale i případný text a jména osob znázorněných na kresbě. Přesto nejsou mnohdy tato data dostatečná pro vyhledání kresby, a proto jsou záznamy ještě ručně indexovány. K indexování je používán vlastní tezaurus (který se vyvinul z původního soupisu klíčových slov). K vyhledávání používají zájemci formulář, který je po řádném vyplnění dovede k požadované kresbě nebo karikatuře. Popisuje se efektivita vyhledávání, která byla sledována v posledních čtyřech letech. Webový přístup byl zhodnocen jako velmi úspěšný. Neúspěch při vyhledávání byl způsoben chybným vyplněním formuláře. Nejvíce zájemců bylo ze Spojeného království (1159), dále z Německa (78), Kanady a Nizozemí (65), Austrálie (63), Nového Zélandu (39), Francie (37), ale i z Jižní Ameriky, Koreje a Izraele. Centrum bylo původně koncipováno pro vědce a vysokoškolské studenty a k tomu bylo přihlédnuto i při stanovení struktury záznamu a způsobu vyhledávání. Vzhledem k tomu, že zájemců je mnoho i z řad laiků, bude v budoucnu třeba upravit vyhledávání i pro ně.

28. BROWN, Iain Gordon

Hume in Paris [Hume v Paříži] / Iain Gordon Brown

In: FOLIO. – [Edinburgh]. – 1475-1151. – č. 6 (2003), s. 6–9.

Největším světovým centrem studia Humova učení je Národní knihovna ve Skotsku, která má nejobsáhlejší kolekci rukopisů tohoto osvícenského filozofa. Mezi dokumenty napsanými Davidem Humem a objevenými relativně nedávno je pamětní list datovaný do roku 1775. Obsahuje rady jeho synovci Joseyovi, který se chystal na svou první cestu do Paříže. Autor článku popisuje vzrušení z momentu, kdy objevil dokument v nesourodé útržkovité knize. David Hume byl jedním z nejvýznamnějších Skotů, byl vůdčí osobností skotského osvícenství. Nesourodé Humovy rukopisy, archivované Královskou společností v Edinburghu, obsahují velký počet dopisů psaných samotným Humem a také adresovaných jemu Adamem Smithem, Jeanem-Jacquesem Rousseaum a Benjaminem Franklinem. Objev nového Humova dokumentu, neznámého a nepublikovaného, není každodenní záležitostí. Je koncipován jako pamětní list pro synovce, který jede poprvé do Paříže. List obsahuje rady, jak má mladý muž zacházet s penězi, jaké oblečení vybírat, jaké salony navštívit atd. Hume vykresluje vlastní důvěrnou

znalost francouzských způsobů a zvyků. Humova obliba Francie se datuje od poloviny roku 1730, kdy po krátké době strávené v Paříži žil více než tři roky v provinčních městech Champagne a Anjou, kde poklidně pracoval na svém Pojednání o lidské přirozenosti (Treatise of Human Nature).

29. COHEN, Monique – BÉRANGER, Véronique
Le projet Mellon à la BnF : la numérisation des collections de Dunhuang [Projekt Mellonovy nadace v Národní knihovně Francie : digitalizace dunhuangské sbírky] / Monique Cohen, Véronique Béranger
In: Chroniques de la BnF. – [Paris]. – 1283-8683. – č. 25 (2004), s. 20–21.
Mladý francouzský sinolog Paul Pelliot objevil v únoru 1908 v Dunhuangu v centrální Asii komplex téměř 500 jeskynních svatyní zvaných „Jeskyně tisíce Buddhů“ s tisíci dochovanými rukopisy a malbami. Rukopisy z tohoto jedinečného souboru byly v roce 1910 převezeny do francouzské Národní knihovny (malby byly předisponovány do Louvru). Jedná se o rukopisy datované do 5. až počátku 11. století, mezi nimiž jsou mimo jiné překlady prvních buddhistických textů. Národní knihovna Francie od roku 2001 spolupracuje s Mellonovou nadací na projektu, jehož cílem je zpřístupnění rukopisů a maleb z dunhuangských jeskyní (Mellon International Dunhuang Archives). Kvalita dokumentů a současně naléhavá nutnost je konzervovat byly důležitým popudem pro zahájení jejich digitalizace. V současné době je digitalizováno již 17 000 dokumentů, což tvoří zhruba dvě třetiny Pelliotovy čínské sbírky. Projekt pokračuje v roce 2004 digitalizací tibetské části sbírky a kolem roku 2005 by se měl zaměřit také na rukopisy v sanskrtu, hebrejštině a dalších jazycích. Sbírká bude zpřístupněna na internetových stránkách Národní knihovny Francie (<http://www.bnf.fr>).
30. CORDES, Ruth
Is Gray Literature ever Used? : Using Citation Analysis to Measure the Impact of GESAMP, an International Marine Scientific Advisory Body [Užívá se někdy šedá literatura? : Užívání citační analýzy k měření vlivu GESAMP, mezinárodní vědecké poradní skupiny pro otázky ochrany moří] / Ruth Cordes
In: Can. J. Inform. Libr. Sci. – [Toronto]. – 1195-096X. – 27, č. 3 (2002/03), s. 109–127. Lit. 26. Tab. a grafy v textu.
Užití citační analýzy k měření vlivu publikací orgánu OSN, v tomto případě GESAMP (skupina expertů pro zkoumání znečišťování a ochrany moří – The Joint Group of Experts on the Scientific Aspects Of Marine Environmental Protection, <http://gesamp.imo.org>). Ačkoli bylo citační indexování původně vyvinuto k poskytnutí alternativní metody vyhledávání informací, citační analýza byla také akceptována jako metoda měření vlivu jednotlivců, časopisů, ale také zemí. Čtvrtá Mezinárodní konference o šedé literatuře (GL '99) definuje šedou literaturu jako tu, která je produkována na všech úrovních vládních, akademických, obchodních a průmyslových aktivit v tištěném nebo elektronickém formátu, není však kontrolována komerčními vydavateli. Také je definována jako literatura, která není snadno dostupná oficiální prodejní cestou, a proto je obtížné ji identifikovat a získat. GESAMP jako mezinárodní vědecká poradní skupina pro otázky ochrany moří je složena ze specialistů navržených agenturami OSN a jejím základním úkolem je připravovat vědecké zprávy k otázkám prevence a kontroly mořského prostředí pro tyto agentury. Hlavními publikovanými produkty jsou řady Zpráv a studií (Reports and Studies), které zahrnují zprávy z ročních zasedání GESAMP od roku 1975 a 48 tematických zpráv vypracovaných spolupracujícími skupinami. Autor popisuje metodologii citačního výzkumu publikací GESAMP, který byl proveden za pomoci Web of Science a citačních rejstříků amerického Institutu pro vědecké informace (ISI). Bylo provedeno též měření autocitací. Výsledkem výzkumu bylo mj. vymezení jádra časopisů citujících práce členů GESAMP a také potvrzení toho, že citační analýza může přispět ke stanovení vlivu organizací produkujících šedou literaturu.
31. FRANKS, Anthony R. D.
International Participation in the Program for Cooperative Cataloging : Present Status [Mezinárodní spolupráce na Programu pro sdílenou katalogizaci : současný stav] / Anthony R. D. Franks
In: Intern. Cat. Bibliogr. Control. – [Frankfurt a. M.]. – 1011-8829. – 30, č. 2 (2001), s. 23–26.
PCC (Program for Cooperative Cataloging) je programem sdílené katalogizace, na kterém se podílí téměř 400 organizací v USA, Evropě, Africe, Asii a Austrálii. Cílem tohoto programu je sjednotit pravidla pro ukládání záznamů tak, aby byla umožněna jejich výměna mezi institucemi a aby se zamezilo duplicitnímu vytváření záznamů. Článek se zaměřuje na tři hlavní složky programu (NACO, SACO, CONSER), podrobně popisuje jejich záměry, hodnotí úspěchy a neúspěchy jednotlivých snah a uvádí podrobný výčet participujících institucí v jednotlivých složkách. NACO (Names Authority Cooperative) sdružuje okolo 350 členů, kteří se zaměřují na vytváření nových záznamů jmenných autorit. SACO (Subject Authority Cooperative) sdružuje 108 institucí, jež vytvářejí předmětová hesla pro LCSH (Library of Congress Subject Headings). CONSER (Cooperative Online Serials) je společenstvím 42 členských institucí, které se podílejí na zpracovávání záznamů seriálů. Podrobnější informace lze nalézt na oficiálních stránkách Kongresové knihovny <http://lcweb.loc.gov/catdir/pcc>.
32. FRAWLEY, Rosemary
ELFNI (Electronic Libraries for Northern Ireland project) : an overview [ELFNI - projekt Elektronické knihovny pro Severní Irsko : přehled] / Rosemary Frawley
In: Program: Electronic Libr. Inform. Syst. – [London]. – 0033-0337. – 37, č. 2 (2003), s. 94–102. Pozn. 1, tab. a il. v textu.
Projekt ELFNI byl založen proto, aby podpořil a umožnil dodávání elektronických informačních služeb institucím, které se v Severním Irsku zabývají výchovou, vzděláváním a knihovnami (Northern Ireland Education and Library Boards – NIELBs), a zároveň aby těmto institucím umožnil poskytovat úsporně, efektivně a moderně

informační služby a stejně tak provozovat veřejné knihovny. Projekt ELFNI se datuje do r. 1993, kdy se mu říkalo „harmonizace a rozvoj služeb veřejných knihoven“ a kdy se řídil třemi principy: podchytení dat na jednom místě, jednotná architektura dat a jednotný rámec informací, společná informační síť. Od prosince 1998 projekt nesl název ELFNI a vstoupilo do něj 120 veřejných knihoven a institucí poskytujících knihovní služby veřejnosti – celkem 800 „přístupových bodů“ (access points). Popisují se cíle projektu (od r. 2002 opět změnil název, a sice na Electronic Libraries Programme – ELP). K cílům patří usnadnit přístup všech knihoven k novým elektronickým informačním zdrojům, poskytnout tyto informace na více místech i mimo tradiční knihovny, umožnit využívání informací v reálném čase a v online prostředí, 24 hodin denně a 7 dní v týdnu, zvolit vhodná rozhraní mezi systémem řízení knihovny a NIELBs. K dosažení těchto cílů je třeba zavést ve všech pobočkách i mobilních knihovnách ve všech pěti účastnických institucích NIELBs obdobný vlastní automatizovaný systém (DS Galaxy), zavést údržbu knihovních portálů a elektronickou bránu ke všem službám a informacím, instalovat ve všech veřejných knihovnách počítačovou síť pro veřejnost (People's Network, viz <http://www.peoplesnetwork.gov.uk>), umožnit poskytování fotokopíí, faxu, snímání i prodej knih ve všech účastnických knihovnách, zavést bezpečnostní systém ve skladech, provést retrospektivní katalogizaci publikací v rezervních fondech, zajistit obnovu (tj. výměnu a aktualizaci) veškerého zařízení během 10 let platnosti smlouvy. Popisuje se technické řešení projektu a očekávaná zlepšení (hospodárnost, zvýšení výkonnosti knihovních služeb, širší přístup veřejnosti k informacím, harmonizace knihovních služeb a systémů) a také finanční aspekty (kritéria úspěchu modelu PPP/PFI: Public Private Partnership/Private Finance Initiative). Informace též na <http://www.ukoln.ac.uk/services/lic/newlibrary/>.

33. HERSBERGER, Julie

Are the Economically Poor Information Poor? : Does the Digital Divide affect the Homeless and Access to Information? [Jsou ekonomicky chudí informačně chudí? : Ovlivňuje digitální rozdělení bezdomovce a přístup k informacím?] / Julie Hersberger

In: Can. J. Inform. Libr. Sci. – [Toronto]. – 1195-096X. – 27, č. 3 (2002/2003), s. 45–63. Lit. 20.

Při rozšíření internetu se ve Spojených státech amerických začalo hovořit o tzv. digitálním rozdělení (digital divide, fossé numérique), čímž je myšleno rozlišování těch, kteří informace mají, a těch, kteří je nemají. Literatura o digitálním rozdělení většinou uvádí jako ekonomicky slabé jedince ty, kteří jsou nejvíce negativně ovlivňováni nemožností získávat informace v elektronické podobě. S cílem objasnit, jakou mají elektronické informace hodnotu pro rodiny bez domova, zkoumá tato studie informační potřeby ekonomicky slabých, informační zdroje, způsoby vyhledávání informací a zjišťuje, zda tito lidé považují sami sebe za „informačně chudé“. Dotazováním a pozorováním 25 rodičů-bezdomovců žijících v ubytovnách v Indianopolisu, Seattlu a Greensboro byly získány údaje, které byly následně analyzovány za pomoci teorie informační chudoby E. Chatmanové (1996). Každodenní život těchto rodičů spočívá v první řadě v hledání stálého bydlení a práce, v pomoci dětem a dalším rodinným příslušníkům (problémy se zdravím, vzděláváním), v napravování špatné pověsti, získávání peněz, řešení domácího násilí nebo zneužívání. Informační potřeby jsou úzce spjaty zejména s těmito potřebami. I když informace takového rázu v elektronické podobě jistě existují, většina dotazovaných udává, že nevyužívá internet jako jejich hlavní zdroj. Informace získávají hlavně z formálních zdrojů, mezi které zahrnují např. sociální pracovníky, duchovní, úředníky mající na starosti vzdělávání nebo zdravotní péči, a z neformálních zdrojů, což jsou příbuzní, přátelé a také další obyvatelé ubytoven. Jako nejlepší způsob získávání informací je udáván osobní kontakt, jako druhý pak kontakt telefonický. Na dotaz, zda se cítí být informačně chudí, všichni obyvatelé ubytoven odpověděli záporně. Jen 6 z 25 dotazovaných již mělo nějakou zkušenost s vyhledáváním informací v digitální formě. Pouze 3 uvedli, že používají internet dvakrát nebo vícekrát týdně v knihovně. Ostatní se shodli na tom, že nedostatek přístupu k internetu má na získávání informací jen minimální negativní vliv. Žádná z ubytoven, kde byl výzkum prováděn, přístup k síti neposkytuje. Jako důvody, proč není internet využíván ve veřejných knihovnách, jsou udávány problémy s dopravou, neznalost, jak internet používat, a též starosti o soukromí. Možná budoucí bezdomovci – dnešní žáci a studenti, kteří se učí zacházet s počítači a internetem – budou více vyhledávat přístupy k elektronickým informacím, ale v současnosti se nezdá, že by nedostatek těchto informací negativně ovlivňoval každodenní život bezdomovců.

34. China and the UK joint project brings „Silk Road“ treasures to life [Společný čínsko-britský projekt uvádí poklady „Hedvábné cesty“ do života]

In: Program: Electronic Libr. Inform. Syst. – [London]. – 0033-0337. – 37, č. 2 (2003), s. 113–114.

Přes 50 000 rukopisů, kreseb, textilií a artefaktů ze starobyklých jeskyní a klášterů podél Hedvábné cesty má být k dispozici v digitální formě na jediné čínsko-anglické webové stránce, která byla nedávno zprovozněna. Je výsledkem úspěšné spolupráce Britské knihovny a Národní knihovny Číny. Byla produkována jako součást Mezinárodního projektu Dunhuang (IDP) a umožní vědcům, cestovatelům a všem zájemcům o Hedvábnou cestu vyhledávat v bezkonkurenčním bohatství informací o exponátech, které jsou nyní uchovávané v muzeích a knihovnách po celém světě. Tato webová stránka je dostupná prostřednictvím jednoduchého rozhraní v čínštině a angličtině (<http://idp.nlc.gov.cn>, <http://idp.bl.uk>). Mezi exponáty jsou stovky kreseb na hedvábí a desítky tisíc rukopisů z 5.–11. stol., které tvoří nejstarší a nejrozsáhlejší papírový archiv na světě. Jsou mezi nimi buddhistické svaté texty – svitky a fragmenty, dřevěné tabulky a destičky a dokumenty ve více než 15 jazycích a písmech, včetně indoevropských, semitských a altajských. Tyto materiály nabízejí pohled na každodenní život tehdejších obchodníků, úředníků, vojáků, mnichů, rolníků a dělníků atd., jsou cennými prameny pro zkoumání historie buddhismu, křesťanství a dalších náboženství. V databázi IDP lze vyhledávat podle druhu exponátu, názvu, předmětu, jazyka/písma nebo místa archeologického nálezu daného exponátu, nebo prohledáváním jedno-

duché mapy. IDP je příkladem toho, jak využít počítačové technologie tak, aby umožnily přístup ke zdrojům způsobem dříve nepředstavitelným.

35. JULIEN, Heidi – ANDERSON, Sandra
The Public Library in „Connecting Canadians“ [Veřejné knihovny a „Připojená Kanada“] / Heidi Julien, Sandra Anderson
In: Can. J. Inform. Libr. Sci. – [Toronto]. – 1195-096X. – 27, č. 4 (2002/2003), s. 5–29. Pozn. 2, lit. 21.
Cílem popisované studie bylo zjistit, jak se kanadské veřejné knihovny zapojují do realizace vládní iniciativy „Připojená Kanada“ (Connecting Canadians/Un Canada branché). Kanadané označují knihovny jako zprostředkovatele pro snadný přístup k informačním technologiím, k pramenům, které podporují ekonomický a společenský vývoj, a jako rozhodující činitele v získávání informační gramotnosti. Kanadané ve věku 15–24 let užívají internet ke komunikaci, k nakupování a pro zábavu. Průzkum z roku 2001 ukázal, že 71 % respondentů používá internet kvůli e-mailu, 67 % vyhledává informace o zboží a službách, 59 % chatuje a 57 % hraje hry. Mladší uživatelé hráli hry častěji než starší. Většina mladých Kanadánů (63 %) byla motivována k prvnímu použití internetu z důvodů nalezení informací týkajících se osobních zájmů a 34 % bylo motivováno školními projekty. Ve veřejných knihovnách bylo velice znatelné „digitální rozdělení“. Mnoho dokumentů může být nalezeno pouze v online podobě a mnoho příležitostí ke vzdělávání je také dostupných pouze v elektronické formě. Obyvatelé, kteří nemají přístup k internetu, jsou v nevýhodě. Právě knihovny by se měly soustředit na zlepšení a rozšíření přístupu k informacím. Většina Kanadánů očekává, že informační technologie budou hrát hlavní roli v dalším vývoji ekonomiky, a věří, že veřejné knihovny by měly hrát hlavní roli v umožnění přístupu k těmto technologiím. Knihovny by měly zaplnit mezeru mezi tradičními a elektronickými službami a veřejnost by neměla být nepřístupná těmto změnám. Byla provedena srovnávací studie Kanadánů a Američanů a bylo zjištěno, že kanadský program připojování škol a knihoven k internetu je úspěšnější než americký, ale Kanada nevyvinula regulující programy potřebné k vybavení operačních systémů. Další studie proběhla ve velice hojně navštěvované veřejné knihovně, která má již dlouhodobější zkušenosti z adaptace nových technologií. Respondenti uváděli, že jak zaměstnanci knihoven, tak uživatelé potřebují zvláštní výcvik, aby mohli informovat o nových technologiích a o přístupu k online informacím. Většina z nich se shodla na tom, že program „připojování Kanadánů“ byl obecně úspěšný, protože knihovny dokázaly zapojit i občany, kteří by původně služby knihoven kvůli přístupu k elektronickým informacím ani nevyhledávali.
36. KELLY, James
Defoe's Library [Knihovna Daniela Defoea] / James Kelly
In: The Library. – [Oxford]. – 0024-2160. – 3, č. 3 (2002), s. 285–301. Lit. a pozn. 67, 4 il. v textu.
Po smrti Daniela Defoea v roce 1731 uveřejnil jeho životopisec William Lee v *Daily Advertiser* zprávu, v níž oznamoval čtenářům možnost koupě knih z knihovny Daniela Defoea, jejichž seznam mohou nalézt v katalogu, který je pro tento účel distribuován. Kopii tohoto katalogu našel o 30 let později George Aitken v knihovně Britského muzea, čímž ovšem rozpoutal dlouholetou diskusi o důvěryhodnosti katalogu i o vlastní existenci knihovny Daniela Defoea. Ve stejné době, kdy byla rozprodávána knihovna Daniela Defoea, byla totiž rozprodávána i knihovna učeného duchovního Dr. Phillipse Farewella, který zemřel několik měsíců před Defoem. Oliver Payne, organizátor a distributor katalogu, totiž nedělal žádné rozdíly mezi jednotlivými knihami, tudíž je nemožné tvrdit, že katalog je opravdu spolehlivým registrem četby Daniela Defoea. George Aitken ve snaze záležitost uzavřít uvedl, že je možno oddělit díla klasická a teologická, jež jistě patřila Farewellovi. Tomuto tvrzení odporuje fakt, že Defoe se též velice zajímal o teologii, tudíž knihy mohly patřit i jemu. Aitken také bez jakéhokoli ověření vybral 300 knih, které přisoudil knihovně Daniela Defoea. Katalog čítá na 1750 položek, převládají knihy latinské a řecké, zastoupena je celá řada oblastí a oborů. V roce 1970 byl tento katalog vydán a doplněn o vysvětlivky Helmutem Heidenreichem.
37. KHOON, Leong Chee – RAMAIAH, Chennupati K. – FOO, Schubert
The design and development of an online exhibition for heritage information awareness in Singapore [Návrh a realizace online výstavy pro získání povědomí o kulturním dědictví v Singapuru] / Leong Chee Khoo, Chennupati K. Ramaiah, Schubert Foo
In: Program: Electronic Libr. Inform. Syst. – [London]. – 0033-0337. – 37, č. 2 (2003), s. 85–93. Lit. 9, tab. a il. v textu.
Národní archiv Singapuru (www.museum.org.sg/NAS/abtus/abtus.shtml) shromažďuje, spravuje a uchovává historické záznamy a podporuje veřejný zájem o kulturní dědictví prostřednictvím putovních výstav, publikací a projektů využívajících informační a komunikační techniku. Výstavy mají formu statických informačních panelů, multimediálních stánků, zvukových prezentací i videokazet. Tyto formy ale mají řadu omezení, která odstraňují online výstavy. Ty nejsou omezeny v čase ani prostoru, ani nedostatkem místa a jsou levné a rychle aktualizovatelné. Popisuje se návrh a realizace projektu online výstavy „Barvy ve větru. Bývalá policejní stanice v ulici Old Hill“ (<http://aavis.nhb.gov.sg/exhibit>). Výstava připomíná policejní stanici, v jejíž budově nyní sídlí singapurské ministerstvo informací a umění. Při přípravě projektu spolupracovala katedra informačních studií univerzity v Najangu a Národní archiv Singapuru. Zkoumaly se mj. různé internetové a multimediální technologie, které jsou zapotřebí při koncipování online výstav. Požadavky na výstavu byly shromážděny od 77 postgraduálních studentů. Zkoumaly se jejich zkušenosti s využíváním počítačů a webových stránek a jejich nároky na technické zajištění online výstavy (např. velikost obrazovky, hardware, preferování textové či obrazové stránky webu a např. i typ vyhledávače). Popisuje se návrh a realizace prototypu systému online výstavy. Zkoumají se možnosti

využití obdobných výstav širokou obcí zájemců, nejen vysokoškolskými studenty a učiteli. Výstavy lze též nahrát na CD-ROM. Prokázala se snadnost použití online výstavek a jejich velký význam při podpoře povědomí o kulturním dědictví v Singapuru. Zajímavý je přehled online výstav, které byly před započítáním prací studovány: American History Documents (<http://www.indiana.edu/~liblilly/history/history.html>), Asian Civilisations Museum (<http://www.nhb.gov.sg/ACM/acm.shtml>), Exploring Africa: an exhibit of maps and travel narratives (<http://www.sc.edu/library/spcoll/sccoll/africa/africa.html>), Harlem, 1900–1940: an Africa American Community (<http://www.si.umich.edu/CHICO/Harlem>), SCRAN (Scottish Cultural Resources Access Network, <http://www.scran.ac.uk>).

38. KNUTSEN, Unni

Changes in the National Bibliographies, 1996–2001 [Změny v národních bibliografiích, 1996–2001] / Unni Knutsen

In: Intern. Cat. Bibliogr. Control. – [Frankfurt a. M.] – 1011-8829. – 32, č. 2 (2003), s. 33–38. Tabulky v textu, 2 přílohy. Autorka provedla v roce 2001 průzkum národních bibliografií pro Bibliografickou sekci organizace IFLA a navázala tak na studii „Výsledky průzkumu bibliografické kontroly a národní bibliografie“ z roku 1996, kterou uskutečnil Robert Holley. Autorka zaslala žádost o vyplnění dotazníku do 138 zemí celého světa. Získala 52 odpovědí, z nichž vyvodila závěry, které předkládá v článku. Většina bibliografických agentur získává dokumenty povinným výtiskem. Zákon o povinném výtisku se stále zabývá převážně textovými materiály, ale v mnoha zemích probíhá v současnosti jeho revize, přičemž jedním z hlavních cílů je zahrnout více typů materiálů, zejména elektronických. Některé agentury zahrnují pod bibliografickou kontrolu i ty materiály, které v současné době nejsou předmětem povinného výtisku. Nejčastěji jsou to právě elektronické knihy a časopisy, dále počítačové soubory a software, mikrofilmy, zvukové nahrávky, filmy, videozáznamy, z textových materiálů pak úřední dokumenty vlády, mezinárodní vládní dokumenty. Na druhou stranu jsou některé dokumenty z národních bibliografií vylučovány – mezi příklady je uvedena i Česká republika (disertace, zahraniční bohemika). Dalším cílem průzkumu bylo zjistit formy zveřejnění národních bibliografií. Nejběžnější je zatím forma tištěná, ale její popularita se zmenšuje. Na druhém místě je internet, třetí zaujímá CD-ROM, následuje online přístup (jiný než internetový). Některé agentury ukončily vydávání národní bibliografie na CD-ROM, jiné naopak mají v plánu s ním v budoucnu začít. Kolem 75 % agentur poskytuje online přístup k bibliografii, kdy záznamy existují buď v samostatných souborech, jako součást katalogu národní knihovny, nebo jako součást národního souborného katalogu. Jiných forem rapidně ubývá (např. diskety, mikrofiše). Autorka dále zjistila, že více než polovina bibliografických agentur již zahájila nebo plánuje program retrospektivní konverze. Posledním úkolem průzkumu bylo zjistit, zda jsou národní bibliografie přístupné zdarma. 21 odpovědí bylo kladných, 28 záporných, 1 agentura odpověděla, že bezplatnost je částečná. Vysoký počet záporných odpovědí vysvětluje skutečnost, že se platí za tištěnou formu a za CD-ROM. Článek je doplněn přehlednými tabulkami.

39. KUYPER-RUSHING, Lois

Music Libraries : Centralization versus Decentralization [Hudební knihovny : Centralizace versus decentralizace] / Lois Kuypere-Rushing

In: Coll. Res. Libr. – [Chicago]. – 0010-0870. – 63, č. 2 (2002), s. 139–149. Lit. 15, 6 tabulek, 6 grafů.

Oborové knihovny na univerzitách, zejména pak knihovny hudební, zápasí s otázkou centralizace a decentralizace více než 100 let. Každý z přístupů má svoje výhody i nevýhody, a proto se americká asociace ARL (Association of Research Libraries) rozhodla vypracovat studii zaměřenou právě na hudební knihovny s cílem zjistit, jaké by měly knihovny být, aby plně odpovídaly požadavkům uživatelů, a zda je pro tyto knihovny výhodnější decentralizované umístění (sbírky jsou uloženy v samostatné hudební knihovně nebo v knihovně hudební školy), či centralizované umístění, ve kterém jsou hudební sbírky zařazeny do nabídky ústřední knihovny mezi ostatní obory. Průzkum proběhl v roce 1998 a osloveno bylo 108 knihoven, které jsou členy ARL. Skládal se z pěti okruhů otázek zaměřených na různá hlediska (zejména velikost instituce, v níž se knihovna nachází, počet jejích studentů a hudebních oborů, jež škola nabízí, velikost sbírek a jejich rozmístění, rozpočet knihovny apod.). Dotazování byli také jednotliví knihovníci pracující v hudebních knihovnách. Měli se vyjádřit, jaká varianta je jim bližší a měli za úkol ohodnotit fungování knihovny, ve které pracují. V článku jsou uveřejněny výsledky průzkumu, zachycené v jednotlivých grafech nebo vyjádřeny procentuálně.

40. LAMBERT, Jill

Developments in electronic publishing in the biomedical sciences [Pokroky v elektronickém publikování v biomedicíně] / Jill Lambert

In: Program: Electronic Libr. Inform. Syst. – [London]. – 0033-0337. – 37, č. 1 (2003), s. 6–15. Pozn. 17, lit. 27, 5 il. v textu.

Po více než 300 let byly vědecké časopisy základním nástrojem vědecké komunikace. Až do 2. světové války publikovaly většinu časopisů vědecké společnosti. Od poloviny 90. let 20. století se ve vědě objevuje řada iniciativ týkajících se elektronického publikování; některé byly kontroverzní, provokující silné reakce vědců stejně jako vydavatelů. To je zvláště případ biomedicíny: v r.1995 byla v knihovně univerzity ve Stanfordu zavedena služba HighWire Press poskytující online přístup k více než 330 titulům časopisů, převážně z biomedicíny (<http://www.highwire.org>, služba byla původně zahájena umožněním online přístupu k titulu Journal of Biological Chemistry). Některé kratší články jsou poskytovány zdarma. Další službou je SPARC (Scholarly Publishing and Academic Resource Coalition, <http://www.arl.org/sparc/core/index.asp?page=0>) a BioOne. SPARC je skupina více než 200 knihoven spolupracujících s vědeckými společnostmi a s dalšími organizacemi, poskytujících

jim mj. renomované vědecké i komerční časopisy a podporujících spolupráci učených společností s univerzitami. Výsledkem této spolupráce je BioOne – databáze plných textů z biologických věd a věd o životním prostředí (<http://www.BioOne.org>). PubMed Central (<http://www.pubmedcentral.org>) je elektronický archiv plnotextových článků z vědeckých časopisů z humanitních věd. Frustrace z pomalého pokroku této služby vedla k založení „nátlakové skupiny“ Public Library of Science (<http://www.publiclibraryofscience.org>), která zastává názor, že vědecká literatura by neměla být vlastněna ani kontrolována vydavateli. Vědci sami nepíší pro vlastní zisk, ale pro vědecký pokrok, a výsledky jejich výzkumů by měly být dostupné co nejširší veřejnosti, aby mohly být realizovány. Není ku prospěchu věci, aby čtenáři platili za přístup k vědeckým článkům, ať už formou subskripce či licence. E-BioSci (<http://www.e-biosci.org>) je informační síť vyvinutá EMBO (European Molecular Biology Organisation). Uživatelé v ní mohou navigovat přes záznamy v bibliografických a biologických databázích k plným textům článků i k dalším faktografickým informacím. Službu financuje Evropská unie a byla uvedena do provozu v roce 2002. Poslední zmiňovanou službou je BioMed Central (<http://www.biomedcentral.com>) – komerční vydavatel asi 60 titulů z biologie a medicíny. Uvádějí se problémy při provozování těchto služeb, včetně otázek copyrightu. Autor v uvedených souvislostech připomíná také projekt Open Archive Initiative (<http://www.openarchives.org>) a Budapest Open Access Initiative (<http://www.soros.org/openaccess>).

41. LINE, Maurice B.

The potential role of e-books in remote document supply [Možná role elektronických knih v oblasti dodávání dokumentů] / Maurice B. Line

In: Interlending Doc. Supply. – [Bradford]. – 0264-1615. – 31, č. 3 (2003), s. 184–186.

Autor nastiňuje problematiku možného využití elektronických knih v oblasti dodávání dokumentů. Součástí příspěvku je typologie elektronických knih. Některé z nich jsou pouze elektronické verze knih tištěných. Bývají volně dostupné, ale zpravidla nelze provést jejich download. Dále může jít o elektronické knihy uložené na vzdálených serverech a následně zpřístupňované na základě licence na lokálních počítačích. Tímto způsobem lze získat přístup například k některým druhům šedé literatury. Podobným způsobem (lokálně) mohou být zpřístupňovány studijní materiály na univerzitách, zejména v případě, kdy o ně má zájem velký počet studentů a pořízení a skladování tištěných verzí by bylo příliš finančně náročné. Někteří vydavatelé elektronických knih poskytují své produkty na vlastních nosičích, jako je CD-ROM nebo (méně často) disketa. Ty jsou však pro uživatele zpravidla příliš nákladné. Lze rovněž na požádání poskytovat tištěné výstupy ze vzdálených elektronických zdrojů. Toto řešení je ideální zejména v případě zájmu uživatele o knihy, jejichž tištěná verze už není dostupná. Většinu těchto způsobů poskytování dokumentů považuje autor za nepříliš efektivní, jako přínosné se mu jeví pouze zpřístupňování šedé literatury ze vzdálených zdrojů.

42. LINE, Maurice B.

Remote document supply in the future : an overview [Dodávání dokumentů vzdáleným uživatelům v budoucnosti : přehled] / Maurice B. Line

In: Interlending Doc. Supply. – [Bradford]. – 0264-1615. – 31, č. 3 (2003), s. 208–210. Lit. 13.

Časopis Interlending Document Supply (ILDS) požádal několik národních knihoven, aby nastínily svou budoucí představu a plány týkající se služeb zprostředkování dokumentů. Průzkumu se zúčastnilo celkem 12 národních knihoven: Austrálie, Rakousko, Brazílie, Kanada, Irsko, Izrael, Japonsko, Nizozemí, Rusko, Slovinsko, Švýcarsko a Wales. V první části příspěvku autor připomíná změny, kterými národní knihovny za posledních 10 let prošly zejména v souvislosti s rozvojem informačních technologií, což jim umožnilo vytvořit si základnu (nejen) pro služby dodávání dokumentů. Šlo zejména o automatizaci obecně, konverzi katalogů, možnost digitalizace atd. Za jeden z významných mezníků ve vývoji poskytování dodavatelských služeb lze považovat přechod od kopírování dokumentů k jejich skenování, což umožnilo dodávání dokumentů v elektronické podobě. Zvláštní kategorií v oblasti dodavatelských služeb tvoří audiovizuální dokumenty. V řadě zemí se na ně nevztahuje právo povinného výtisku a způsob jejich zpřístupňování se v jednotlivých institucích liší. Všechny knihovny se v rámci průzkumu vyjádřily, že rozhodně mají zájem tyto dokumenty vlastnit a mít možnost je v rámci zprostředkovatelských služeb zpřístupňovat. K tomu, aby byly knihovny schopny s elektronickými a audiovizuálními dokumenty operovat, je nutné vlastnit poměrně nákladné technické vybavení. V budoucnu mají vedení těchto knihoven proto v plánu více apelovat na stát a různé sponzory. Navíc by národní knihovny chtěly prohloubit spolupráci a vzájemně si v této i dalších oblastech předávat své zkušenosti.

43. McDONALD, Jenny – BOLLAND, Kathryn

Collaboration and resource sharing in and from the South Pacific : The National Library of New Zealand [Spolupráce a sdílení dokumentů z oblasti jižního Pacifiku : Národní knihovna Nového Zélandu] / Jenny McDonald, Kathryn Bolland

In: Interlending Doc. Supply. – [Bradford]. – 0264-1615. – 31, č. 2 (2003), s. 117–122. Pozn. 2, lit. 6, příl.

Nový Zéland sice zaujímá poměrně malé území, které je geograficky izolováno od ostatního světa, nicméně s rostoucími možnostmi informačních technologií a telekomunikací je s tímto světem stále zřejměji ve spojení. Informační technologie a telekomunikace poskytují nový pohled na tradiční model sdílení dokumentů pro dodávání dokumentů a katalogizaci a jsou základem pro výzkum a vývoj nových možností přístupu k informacím. Článek hovoří o současných trendech a aktivitách na poli sdílení dokumentů na Novém Zélandě, převážně se zaměřením na úlohu a perspektivy Národní knihovny Nového Zélandu (NLZL). Pro potřeby sdílení dokumentů v bibliografické praxi užívá NLZL software Voyager, národní systém meziknihovnických výpůjčnických služeb stojí na softwaru VDX.

V roce 1998 se v NLZL začal používat software Ariel pro elektronické dodávání dokumentů. Ten se uplatňuje převážně v komunikaci s univerzitními knihovnami a také v mezinárodním měřítku. NLZL se též začala zabývat shromažďováním, ochranou, uchováváním a zpřístupňováním elektronických dokumentů, které jsou dnes přístupné v online i offline režimu. Snahy novozélandských knihoven obecně se rovněž velmi věnují programu na zlepšování přístupu koncových uživatelů k informacím.

44. Magnificent Qur'an digitised [Nádherný korán digitalizován]
In: Program: Electronic Libr. Inform. Syst. – [London]. – 0033-0337. – 37, č. 2 (2003), s. 113–115.
Nádherný korán známý jako korán sultána Bajabára, zhotovený v Káhiře před 700 lety, je prvním islámským rukopisem, který těží z projektu Britské knihovny známého jako „Obraceč stránek“ (Turning the Pages technology). Jedná se o dotykovou obrazovku, na které lze „obracet“ vybrané stránky digitalizovaných verzí důležitých historických exponátů ze sbírek knihovny a vidět je v daleko větším detailu, než je to možné na originálu. Korán je mistrovská ukážka islámské kaligrafie a iluminace a pochází z let 1304–1306. Obrázky z tohoto koránu jsou ještě k dispozici na CD-ROM a na webové stránce Britské knihovny (<http://www.bl.uk>). Britská knihovna má ve svých sbírkách 14 000 arabských rukopisů – jde o jednu z největších a nejhodnotnějších kolekcí v západním světě. Obsahuje mnoho důležitých kaligrafických kopií koránu a kopií hlavních literárních, historických a vědeckých děl. Tato sbírka pokrývá mnoho oborů: od náboženství a filozofie až po hudbu a umění, historii a životopisy, vědu a lékařství.
45. ROBERTSON, Victoria
The impact of electronic journals on academic libraries : the changing relationship between journals, acquisitions and inter-library loans department roles and functions [Elektronické časopisy ve vysokoškolských knihovnách : změny ve funkcích oddělení periodik, nákupu a meziknihovních výpůjčních služeb] / Victoria Robertson
In: Interlending Doc. Supply. – [Bradford]. – 0264-1615. – 31, č. 3 (2003), s. 174–179. Lit. 10.
Příspěvek je výsledkem studie realizované knihovnou St George's Hospital Medical School v Londýně. Jejím cílem bylo zjistit, zda nárůst využívání elektronických časopisů nějakým způsobem ovlivňuje či mění chod těch oddělení, jejichž činnost souvisí s realizací meziknihovních výpůjčních a dodavatelských služeb. Tyto skutečnosti byly zkoumány a porovnávány v rámci výše zmíněné a dalších vysokoškolských knihoven. Autorka nastiňuje, jak fungují vztahy mezi jednotlivými dotčenými odděleními a poté popisuje průběh průzkumu. Ten byl realizován pomocí strukturovaných dotazníků a rozhovorů. Studie se mimo jiné snažila odhalit výhody a nevýhody využívání elektronických časopisů oproti časopisům tištěným (cena přístupové licence oproti ceně fotokopíí atd.). Nadpoloviční většina respondentů uvedla, že stálý nárůst využívání elektronických časopisů pocítila znatelně, část knihoven výrazné změny nezaznamenala a zbylé odpověděly neurčitě nebo nebyly schopny věc posoudit. Na základě této studie byly také od knihoven získány cenné informace, např. kolik elektronických časopisů mají k dispozici, jakým způsobem je získávají, jak funguje jejich spolupráce s vydavateli, zda společně s elektronickou verzí časopisů zpřístupňují i tištěnou verzi či nikoliv atd.
46. ROSEMANN, Uwe
Trends in German document delivery services (with particular reference to *subito*) [Trendy v oblasti služeb dodávání dokumentů (se zvláštním zřetelem na službu *subito*)] / Uwe Rosemann
In: Interlending Doc. Supply. – [Bradford]. – 0264-1615. – 31, č. 3 (2003), s. 180–183.
Od roku 1994 existuje v Německu systém pro dodávání dokumentů *subito* (oficiální název zní *subito*). Dokumenty aus Bibliotheken e.V., <http://www.subito-doc.de>). V rámci této služby v současnosti kooperuje 27 knihoven. Dokumenty jsou zákazníkům dodávány poštou, e-mailem, přes FTP nebo faxem. Uživatelé jsou děleni podle nejrůznějších kritérií do skupin (jsou vytvářeny uživatelské profily), což služby poskytované v rámci systému celkově zefektivňuje. Hlavním trendem služby *subito* v současnosti je prohloubit působení v mezinárodním měřítku a více využívat elektronických dokumentů jako primárních zdrojů. Zvažuje se možnost úhrady služeb kreditní kartou a přes internet. V souvislosti se službou *subito* jsou stále řešeny otázky copyrightu. Autor nastiňuje, jak je tato problematika legislativně řešena v Německu i v evropském kontextu.
47. ROWSE, Mark
Individual article supply : some strategic directions [Podpora přímého přístupu uživatelů k elektronickým článkům : několik strategických instrukcí] / Mark Rowse
In: Interlending Doc. Supply. – [Bradford]. – 0264-1615. – 31, č. 2 (2003), s. 86–93.
Prohlížení a vyhledávání elektronických zdrojů je dnes díky sofistikovaným vyhledávacím a navigačním prostředkům, umožňujícím uživateli vyhledávat v primárních, sekundárních a terciárních zdrojích nezávisle na poskytovateli či hostiteli, velmi přesné. Primární jednotkou už není celý časopis, ale jednotlivý článek. Je zřejmé, že knihovny musí změnit model poskytování služeb z tradičního na webově založený. Tlak na rozpočet knihoven se projevil v rušení předplatného tištěných titulů a naopak v růstu objednávek jednotlivých elektronických článků s využitím MVS. Bude podpora přístupu uživatelů přímo ke konkrétním článkům narušovat obchodní zájmy vydavatelů a nakladatelů? Tradiční obchodní model doposud počítal s předplácením titulů. V posledních pěti letech začali vydavatelé nabízet i konsorciální smlouvy umožňující knihovnám přístup do elektronických kolekcí. Prodejní jednotkou modelu předplácení i licenčních smluv však doposud byly kompletní časopisecké tituly. Podpora přímého přístupu uživatelů k elektronickým článkům tyto modely výrazně narušuje. Dokonce se hovoří o „seriálové krizi“. Autor odkazuje na porovnávací studii ICSTI (<http://www.icsti.org/comparative.html>) zabývající

se vztahem předplatného časopisů a služeb DDS. Autor se dále ptá, jsou-li MVS pro přístup ke článkům ekonomické. V příspěvku jsou zmíněny výsledky studie ARL porovnávající služby MVS a DDS (<http://www.arl.org/news/195/illdds.html>). Studie se opírá o hodnocení čtyř faktorů: cena služeb, úspěšnost splnění požadavku, doba vyřízení požadavku a spokojenost uživatele. Výrazným rozdílem mezi MVS a DDS je zahrnutí poplatků za copyright: MVS tento poplatek nezahrnuje, DDS ano. MVS zahrnuje další „skryté“ náklady, ke kterým je třeba přihlížet. Knihovny by měly znovu analyzovat rozpočtovou politiku, zjistit reálnou cenu MVS a sledovat změny konsorciálních licencí. Nakladatelé by se podle autora měli snažit experimentovat s cenovými modely licencí, zlepšovat systém uživatelských statistik a snižovat ceny MVS.

48. SCOTT, Marianne

Legal Deposit of Online Materials and National Bibliographies [Povinný výtisk online materiálů a národní bibliografie] / Marianne Scott

In: Intern. Cat. Bibliogr. Control. – [Frankfurt a. M.] – 1011-8829. – 39, č 2 (2003), s. 39. Lit 5.

Grantové agentury by měly být přesvědčeny o tom, že národní bibliografie, pokud je adekvátně podporována, je základním nástrojem, který může přispět ke kulturnímu vývoji a ekonomickému růstu země. Důležitým nástrojem pomáhajícím dosáhnout úplnosti bibliografie je povinný výtisk. Mnoho zemí se spoléhá na legislativu k zajištění úplnosti svých národních depozitních sbírek. V roce 1981 UNESCO publikovalo studii, resp. metodickou příručku pro tvorbu zákonných norem o povinném výtisku (Guidelines for Legal Deposit Legislation, autor Jean Lunn). Práce na této studii vyplynuly z doporučení Mezinárodního kongresu o národních bibliografiích (Paříž 1977). Myšlenkou bylo vytvořit legislativní model, který by pomohl zemím v přípravě jejich národních zákonů. Návod Jeana Lunna se zabýval tištěnými dokumenty. Na pozdější Konferenci ředitelů národních knihoven byla publikována studie o povinném výtisku elektronických publikací. Na konferenci Národních bibliografických služeb v Kodani v roce 1998 bylo doporučeno, aby byl zahájen proces revize příručky z roku 1981. Výsledkem byl dokument vydaný UNESCO v roce 2000 (revidovaná, rozšířená a aktualizovaná verze původních „Guidelines“ J. Lunna), který vypracoval Jules Larivière z Kanady. Hlavní změnou je zahrnutí digitálních publikací. Povinný výtisk je v příručce definován jako typ knihovního materiálu (takto je označen pro odlišení od archivních materiálů), který by měl být uchovávan tak dlouho, jak jen bude možné všeobecně zveřejnění a produkování v mnohonásobných kopiích. Tato definice vyvolává mnoho otázek týkajících se online publikací, protože v elektronickém prostředí je pravděpodobně uskládněna pouze jedna kopie na serveru autora nebo nakladatele. Autor příručky zastává názor, že by online materiály měly být přístupné ve státním archivu. Hlavní rolí národních knihoven zůstává ochrana a umožnění přístupu k publikovanému dědictví země v jakémkoli formátu. Budou muset být splněny dvě podmínky, aby bylo nalezeno odpovídající řešení. Jednou je kreativní technologická podpora, která by umožňovala kontrolu přístupu do elektronického prostředí, druhá podmínka, pravděpodobně nejdůležitější, je stupeň důvěry mezi vydavateli a knihovnickou komunitou.

49. TOTOMANOVA, Antoaneta

The Bulgarian National Bibliography : History, Present State and Perspective for Development [Bulharská národní bibliografie : historie, současný stav a perspektiva vývoje] / Antoaneta Totomanova

In: Intern. Cat. Bibliogr. Control. – [Frankfurt a. M.] – 1011-8829. – 30, č. 4 (2001), s.65–69. Lit. a pozn. 21.

Společně se založením nového bulharského státu byla v roce 1878 založena také Bulharská národní knihovna. V roce 1897 uzákonilo Národní shromáždění právo povinného výtisku vztahující se na tištěné publikace. První pokus vytvořit nezávislý Bibliografický institut učinil v roce 1918 Alexander Teodorov Balan. Balan se také jako první začal zabývat retrospektivní bibliografií bulharské produkce. Jeho první bibliografický soupis zahrnoval více než 15 000 záznamů knih a časopisů. Skutečně funkční Bulharský bibliografický institut byl založen až v roce 1941 a byl velkým přínosem pro tvorbu souběžné národní bibliografie (dále NB). Po roce 1989 došlo na základě politických a společenských změn ve státě také ke změnám ve sféře legislativní. V souvislosti s rozvojem tržní ekonomiky, s novými možnostmi publikování a v návaznosti na evropské trendy v dané oblasti byl pozměněn i obsah práva o povinném výtisku. Autorka podává přehled řad bulharské NB a typů dokumentů, které NB zahrnuje, zabývá se formální a sémantickou analýzou těchto dokumentů, aplikací standardů řady ISBD. Národním bibliografickým centrem je v Bulharsku Národní knihovna Cyrila a Metoděje v Sofii. S rozvojem nových technologií byly vytvořeny elektronické bibliografické databáze, které se staly základem pro tištěné edice NB. V roce 2001 byla dokončena tvorba databáze zahrnující bulharskou knižní produkci z let 1878 až 1991.

50. Van BORM, Julien – CORTHOUTS, Jan

Truly European : interlending and document supply in Belgium at the beginning of the twenty-first century [Skutečně evropské : meziknihovní výpůjční služba a dodávání dokumentů v Belgii počátku 21. století] / Julien Van Borm, Jan Corthouts

In: Interlending Doc. Supply. – [Bradford]. – 0264–1615. – 31, č. 3 (2003), s. 162–168, 2 pozn., lit. 9, grafy a tab. v textu.

Užší spolupráce mezi belgickými knihovnami začala v 70. letech 20. století. Od počátku byla organizována zvlášť pro veřejné a zvlášť pro vědecké knihovny. Hlavními nástroji pro dodávání dokumentů v rámci MVS byly souborné katalogy a elektronický systém dodávání dokumentů. Pro oblast periodik je v tomto směru budován automatizovaný souborný katalog pro antwerpský region ANTILOPE (ANTwerpse Inventaris van LOpemde Periodiken, <http://lib.ua.ac.be/ANTILOPE>), pro oblast monografií je to především Belgický souborný katalog (Catalogue collectif belge, CCB, <http://www.libis.kuleuven.ac.be/ccb/>) nebo katalog VLACC (www.vcob.be). Od počátku 90. let 20.

století zde existuje elektronický systém IMPALA (<http://lib.ua.ac.be/IMPALA/>), který je nejvýznamnějším nástrojem organizace půjčování dokumentů a dalších příbuzných aktivit. V roce 1992 byl počet požadavků směrem k systému IMPALA cca 10 000, v roce 2000 už to bylo 177 000. Asi 20 % dokumentů dodávaných přes systém IMPALA pochází ze zahraničí, čímž tento systém nabývá skutečně „evropského“ charakteru. Co se týká elektronického dodávání dokumentů, Belgie provozuje systémy VIRLIB (podle autora jde o systém srovnatelný s německou službou *subito*) a DOCUTRANS (<http://www.library.tudelft.nl/eng/products/documents>).

51. VanBUSKIRK, Mary – KRYM, Naomi
Resource-sharing roles and responsibilities for CISTI : for better or for ILL [Role a odpovědnost CISTI v oblasti sdílení zdrojů] / Mary VanBuskirk, Naomi Krym
In: *Interlending Doc. Supply.* – [Bradford]. – 0264-1615. – 31, č. 3 (2003), s. 169–173. Lit. a pozn.6.
Kanadský institut pro vědecké a technické informace (Canada Institute for Scientific and Technical Information, CISTI, http://cisti-icist.nrc-cnrc.gc.ca/cisti_e.shtml) je již řadu let jedním z největších poskytovatelů služeb dodávání dokumentů v Kanadě i v mezinárodním měřítku. V posledních letech se objevila řada socioekonomických faktorů, které mají negativní dopad na rozpočtovou a akviziční politiku této a podobných institucí. To je třeba zohlednit, stejně jako stále intenzivnější využívání elektronických dokumentů. Primární odpovědnost za „klasické“ sdílení dokumentů, tedy zejména za meziknihovni výpůjční službu, nese National Library of Canada (NLC), která pro tento účel mj. úspěšně vyvíjí protokol pro MVS (ILL protocol). Jedním z velmi efektivních způsobů sdílení informačních zdrojů je vytváření konsorcií (převážně akademických). Příkladem takového konsorcia může být např. Ontarijská rada univerzitních knihoven (Ontario Council of University Libraries, OCUL, <http://www.ocul.on.ca/>), která iniciuje projekt Scholarsportal (<http://www.library.utoronto.ca/scholarsportal/>). V rámci tohoto projektu je zpřístupňováno několik tisíc titulů časopisů od nejznámějších světových producentů (Elsevier Science, Kluwer aj.). Většina kanadských univerzit vlastní licenci na využívání zdrojů CISTI. CISTI mj. úzce spolupracuje s kanadskou lékařskou komunitou, je také kanadským koordinátorem projektu DOCLINE pro automatizovanou realizaci meziknihovni výpůjční služeb (<http://www.nlm.nih.gov/docline/>). CISTI podporuje řadu dalších projektů, mj. se podílí na vytvoření Federální vědecké digitální knihovny (Federal Science eLibrary).
52. A Web-based document delivery system for scientific information management in Italian research libraries [Elektronické dodávání dokumentů pro informační management v italských vědeckých knihovnách] / Assunta Arte, Roberta Maggi, Gisella Menichelli, Roberto Di Cintio
In: *Interlending Doc. Supply.* – [Bradford]. – 0264-1615. – 31, č. 2 (2003), s. 111–116. Lit. 6, il. 4.
Článek se zaměřuje na řízení a organizaci dodávání dokumentů v italských vědeckých knihovnách. Ty nabízejí jednak klasickou službu DDS (Document Delivery System), pracují však také na vývoji elektronického poskytování dokumentů na bázi internetu (Internet Delivery System – IDS). Projekt IDS se začal realizovat na počátku roku 2001. Jeho cílem je zpřístupňovat články elektronických časopisů koexistujících vedle časopisů tištěných. V současné době italské vědecké knihovny, které se do projektu zapojily, nabízejí vyhledávání v online databázi více než 8 000 vědeckých časopisů. Knihovny se v rámci IDS zaměřují převážně na oblast agronomie a zemědělství, archeologii, biologii, chemii, fyziku, matematiku, informační techniku a strojírenství. Průměrná denní návštěvnost je 180–200 přístupů. Základní principy projektu jsou: finanční nenáročnost, kvalita, rychlost a jednoduchost. Důležitým prvkem elektronického dodávání dokumentů je také jeho ekologický aspekt. V článku je popsáno také schéma projektu a uvedeno porovnání tradičního systému dodávání dokumentů a systému IDS.